

Ψαλτική τέχνη

Ψαλτική τέχνη

Ὡς γνωστὸν δ' ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἦτο ἐν χρήσει ἡ ἱερὰ ψαλμωδία, ἥτις εἶναι σύγχρονος τῇ λατρείᾳ καθόλου. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οἱ ἅγιοι αὐτοῦ Ἀπόστολοι «ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν» (Μάρκ. 14,26) μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου. Ἐκτοτε ἡ ἱερὰ ὑμνωδία συνεδέθη μετὰ τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ μετὰ πάσης καθόλου προσευχῆς τῶν χριστιανῶν. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὁ Σύλας ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τῶν Φιλίππων κατὰ τὸ μεσονύκτιον «προσευχόμενοι ὑμνοῦν τὸν θεόν» (Πράξ. 16,25), πάντες δὲ οἱ πιστοὶ ἐν ἐκάστη αὐτῶν συνάξει ὑμνοῦν τὸν θεὸν ἄδοντες καὶ ψάλλοντες ψαλμούς, ὑμνοὺς καὶ πνευματικὰς ᾠδὰς (Ἐφεσ. 5,19). Καὶ μετὰ τὴν Ἀποστολικὴν ἐποχὴν ἔψαλλε κυρίως ὁ λαός, ἀλλὰ ἤδη ἀναφαίνονται καὶ οἱ ψαλμοί, ἱεροψάλται, ψαλμωδοί, ᾠδοὶ καὶ τέλος ὑποβολεῖς, ὅπερ δηλοῖ ὅτι οὐδαμῶς ἔψαλλον μόνο οἱ ψάλται, ἀλλὰ, ὅτι ὅπωςδήποτε ὑπῆρχον καὶ εἰδικοὶ ψάλται, οἵτινες κατελέγοντο εἰς τὸν κλῆρον, διὸ καὶ «κανονικοὶ ψάλται» ὠνομάζοντο, ὡφείλον δὲ «ὠράριον φορεῖν καὶ οὕτως ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν ἀπὸ διφθέρας» ἱστάμενοι ἐν τῷ «ἄμβωνι» ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ. Συμφώνως πρὸς τὰς πληροφορίας τῆς Συλβίας, παρὰ ταῦτα ἡ ψαλμωδία, οὐδαμῶς ἦτο ἀποκλειστικὸν ἔργον τῶν ψαλτῶν ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ, ὑποψάλλοντος καὶ ὑπηχοῦντος. Διὰ συστηματικῆς κατηχήσεως καὶ θρησκευτικῆς παιδεύσεως ὁ λαὸς ἠδύνατο νὰ παρακολουθῇ δι' ἀμέσου συμμετοχῆς τὰ ἱερὰ ἀναγνώσματα τῶν Γραφῶν καὶ νὰ ὑποψάλλη τοὺς διαφόρους ψαλμοὺς καὶ τὰ ἀντίφωνα, διηρημένος εἰς δυὸ χορούς, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον, ὡς ἐν Ἀντιοχείᾳ, κατὰ πάσαν πιθανότητα, οὕτω ἐν Ἱεροσολύμοις, καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐν τῇ ἑσπερινῇ ἀκολουθίᾳ, ὑπῆρχε χορὸς ἐκ πολλῶν ἀπαρτιζόμενος παιδίων, τὰ ὅποια ἔψαλλον τὸ «Κύριε Ἐλέησον». Εὔδηλον δὲ ὅτι ἡ συμμετοχὴ τῶν ἀκάκων παίδων καὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἱερᾷ ψαλμωδίᾳ προσέδιδεν εἰς τὰς τελετὰς τοῦ Ναοῦ ὅλως ἑκτακτον ζωηρότητα καὶ ἀνέκφραστον συγκίνησιν.

Ὅμως κατ' ἐξοχήν ψάλλοντες ἐν τῷ Ναῷ ἦσαν οἱ μοναχοί. Ὑπάρχει ἀρχαιοτάτη παράδοσις, καθ' ἣν ὁ Ἅγιος Ἰάκωβος περὶ τὸ 60 ἔτος ὤρισε τινὰς τῶν πιστῶν ἵνα ζῶσι κοινοβιακῶς περὶ τὸν Ἅγιον Τάφον τοῦ Σωτήρος καὶ μεριμνῶσι περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ Πανάγιον ἐκεῖνο Προσκύνημα μετὰ τῶν λοιπῶν ἱερῶν σεβασμάτων μόλις κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἐξῆλθε τῆς ἀφανείας αὐτοῦ διὰ τῆς εὐσεβοῦς μητρὸς τοῦ πρώτου χριστιανοῦ Βασιλέως. Ὁ ἐπ' αὐτοῦ ἰδρυθεὶς Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως μετὰ τοῦ ἐπὶ τῆς εὐρέσεως τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Γολγοθᾶ Ναοῦ καὶ τοῦ Μαρτυρίου οὐδαμῶς ἦτο συνήθης ἐνοριακὸς Ναός, ὡς ἐν ἄλλαις πόλεσι τοῦ χριστιανισμοῦ ἦσαν οἱ ἰδρυόμενοι ναοί, ἀλλ' εἶχεν ὅλως ἔκτακτον σημασίαν διὰ σύμπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ἐπὶ τοῦ Παναγίου Τάφου, ὡς περιγράφει ἡ Συλβία, ἄσβεστον ἔδει νὰ καίη τὸ ἱερὸν φῶς καὶ διηνεκῶς ἔδει νὰ ᾤσιν αἱ ἐν αὐτῷ εὐχαί, πρὸς τοῦτο δ' ἔδει νὰ ὑπάρχωσιν ἄνθρωποι, μὴ ἔχοντες ἕτερα καθήκοντα πλὴν τῆς ἐν τῷ ναῷ διακονίας καὶ λειτουργίας. Ἀπαραίτητος ἦτο ἡ ἵδρυσις ἰδιαιτέρου τάγματος μοναχῶν διὰ τοὺς ἐπὶ τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων ναοὺς. Τούτου ἕνεκα τῷ 326 σὺν τῇ ἰδρύσει τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἰδρύθη καὶ ἡ Ἀγιοταφίτικὴ Ἀδελφότης, τεταγμένη ὑπὸ τὸν «τὴν ἱεροσύνην ἔχοντα τῶν ἀγίων τόπων» καὶ τὴν «παραφυλακὴν τοῦ Τιμίου ξύλου τοῦ Σταυροῦ» Σκευοφύλακα τοῦ Παναγίου Τάφου λεγόμενον. Ἡ ἀδελφότης αὕτη ἀπαρτίζει ἐν τῷ Ναῷ ὠρισμένον τάγμα, διότι ἤδη ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων μνημονεύει «μοναζόντων τάγματος», ἡ δὲ Συλβία συνεχῶς ποιεῖται μνεῖαν μοναχῶν, κύριον ἔργον ἐχόντων τὰς ἐν αὐτῷ τελετὰς καὶ ἀγρυπνίας, ἐτέρων μοναχῶν ὠρισμένων διὰ τὸν Ναὸν τῆς Βηθλεέμ. Εἰς τὴν Συλβίαν ἐνεποίησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν τὸ ὅτι πάντα τὰ ἱερὰ ἄσματα καὶ αἱ εὐχαί τῶν ἱερέων καὶ τοῦ Ἐπισκόπου προσηρμόζοντο πρὸς τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐψάλλοντο ἢ ἀπηγγέλοντο. Ὁ λαὸς συμμετεῖχε τῶν τελετῶν κυρίως κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτάς, τὰς δὲ καθημερινὰς τελετὰς ἐτέλουν οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Τάφου, παρισταμένου πάντοτε τοῦ Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν κλήρου, ἐν ᾧ διακεκριμένην κατεῖχε θέσιν ὁ Ἀρχιδιάκονος, ἴδιον, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἔχων καθήκον νὰ προεξαγγέλλῃ εἰς τὸν λαὸν τὰς ἐκάστοτε ἐπακολουθούσας διαφόρους τελετὰς καὶ ἑορτάς. Αὐτόδηλον, ὅτι αἱ τελεταὶ ὅλως ἔκτακτον λαμπρότητα

προσελάβανον κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς τοῦ χριστιανισμοῦ καθ' ἃς τὰ ἱερά προσκυνήματα ἀπήστραπτον διακεκοσμημένα ὑπὸ χρυσῶν καὶ πολυτίμων καὶ ἐκ καθαρᾶς μετάξης ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων.